

VEFEYÂT

Frithjof Schuon, 1907-1998 (İsa Nureddin el-Alevî)

İnsanı mânevî köklerinden kopararak kendine, topluma, tabiata ve Yaratacısına karşı yabancı hale getiren ve dolayısıyla iç huzurunu, bütünlüğünü bozan modernitenin krizlerinden kurtarmak için İlahî vahyin prensipleri ışığında rehberlik ettiği iddiasında olan geleneksel ekolün (pennial philosophy) en mümtaz temsilcilerinden biri, arif ve filozof Frithjof Schuon 5 Mayıs 1998'de inzivada yaşadığı Amerika'nın Bloomington kentinde vefat etti.

Schuon 1907'de İsviçre'nin Basle kentinde Alman bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babasının müzisyen olması dolayısıyla sanata değer veren bir aile ortamında yetişti. Babasının ölümünden sonra, annesiyle birlikte Mulhouse'a taşındı ve Fransız vatandaşı oldu. Almanca ve Fransızca'yı iyi biliyordu. Hatta ilk kitabını (*Leitgedanken zur Urbesinnung*) ve şiirlerini (*Tage- und Naechtebuch* ve *Sulamith*) Almanca yayımladı. Bunlardan sonraki bütün eserlerini Fransızca ve İngilizce yazdı. Üslubunda Almanca ve Latince'yle yazan hemşehrisi Meister Eckhart'ın tesiri olduğu söylenir. Schuon'un daha on küsur yaşlarında Alman felsefesinin temel eserlerini okuduğu söylenmektedir. Gençliğinde Batı felsefesi klasiklerini, özellikle Plato'nun diyaloglarını, Doğu metafiziğini ve Bhagavat-gita ve Upanişad'ları okudu.

Bir türlü tatmin ve teskin olamayan ruhu, Rene Guénon'un düşüncesini tanıyınca huzura erdi. Guénon felsefesi, onun hayatında önemli bir dönüm noktasını oluşturur. Okul derslerinin monotonluğu ve basitliği onun zekâsını doyurmuyor, ruhunu sıkıyordu. Sonunda okulu terk etti ve tekstil desinatörlüğü yaparak hayatını kazanmaya başladı. Bu onun ressamlık yeteneğini de ortaya çıkardı.

Schuon, Fransız ordusunda askerlik hizmetini tamamladıktan sonra işine devam ederken Paris Camii'nde de Arapça çalıştı. Burada müslümanları ve İslâmiyet'i biraz tanıma fırsatı buldu. Schuon'un İslâm geleneğini yakından tanınması ve doğrudan müslümanlarla münasebet kurması ancak 1932 yılında Cezayir'e gitmesiyle mümkün oldu. Burada daha sonra hakkında Almanca şiirler yazacağı şeyhi, Şeyh Ahmed el-Alevî ile tanıştı. Yirmi yedi yaşında müslüman olup Şâzelî tarikatına girdikten sonra, ondaki Batı felsefesi birikimi tasavvufu yeni bir boyut kazanmış ve felsefe hikmete

inkılap etmişti. Çok genç denecek yaşlarda mevcut medeniyeti hikmet gözüyle müşahade ederek, aslî (mânevî) problemler ve çözümlerine işaret etmeye başladı. 1938'de Mısır'a giderek Rene Guénon'u ziyaret etti ve daha sonra onunla defalarca mektuplaştı. Hindistan'da yaşarken II. Dünya Savaşı çıktı. Fransa'ya çağrıldı ve askere alınıp savaşa gönderildi. Savaş sırasında Almanlar tarafından esir alındı ve Alman aileden geldiği için kendi saflarında savaşa katılması istendi. O ise İsviçre'ye kaçtı ve oranın vatandaşı oldu. Bundan sonra kırk yıl Lozan'da kaldı. Alman asıllı bir ressamla evlendi.

Modern dünyanın ilkel dediğine, o saf ve temiz diyor ve modern olmayan toplumlarda hakikatin kristalleşmiş halini (geleneği) buluyordu. Schuon, Kızıl Derililer'in saf ve fakat soylu geleneklerinde fitratın hiç kirlenmemiş izlerini müşahade etmekteydi ve onları içten bir muhabbetle seviyordu. 1959'da eşiyile birlikte ilk defa Amerika'ya gitti ve Güney Dakota ve Montana'da yaşayan Sioux ve Crow Kızıl Derilileri'ni ziyaret etti. 1963'te tekrar ziyaret ettiklerinde Sioux kabile üyeleri onu adeta kendilerinden biri olarak kabullendiler. Schuon eşiyile birlikte 1981'de Amerika'ya göçtü ve kalan hayatını burada geçirdi.¹

Schuon felsefesi, düşüncesi ve hayatıyla başlı başına bir fenomendir. O, Guénon'la başlayan düşünce damarına yepyeni bir boyut eklemiş, bunu geliştirmiş, bir felsefe ve bir bakış açısı haline getirmiştir. F. Schuon ve R. Guénon, T. Burckhardt, H. Smith, A. K. Coomaraswamy, M. Pallis gibi düşünce arkadaşlarının önemi, Batı medeniyetinin tekamül etmiş bir döneminde bu medeniyetin felsefî dinamiklerine mânevî bir tenkit getirebilmeleridir.

Liberal düşünceler, yeni dinî hareketler, irrasyonalist eğilimler, feminizm, yeşiller hareketi ve özellikle postmodernizm gibi akımlar, modern düşüncenin problemlerine alternatif çözümler önerdiklerini iddia etmektedirler. F. Schuon'un temsilcisi olduğu geleneksel ekol bütün bu alternatif akımlardan önemli bir noktada ayrılmaktadır. Geleneksel ekol, İslâm ve Hıristiyan kültüründe anlaşıldığı şekliyle klasik anlamda vahyi, düşüncesinin merkezine yerleştirir. Bu ekol, insanın maddî ve mânevî kurtuluşu "yatay" bir düşünce düzleminde oluşan dünya görüşüyle değil, "dikey" bir ilişkide bize verilen İlahî prensiplerin rehberliğiyle erişileceğini savunur. Eğer bu ekol doğduğu mekân, muhatapları ve üslupları bakımından "Batı" düşüncesi içinde değerlendirilirse, bunu Batı'da bir düşünce devrimi olarak nitelemek gerekir. Fakat buradan hareketle bu düşüncenin Batı'da gereği gibi tanındığı ve değerlendirildiği sonucuna da ulaşılmamalıdır.

Schuon kendi fikrî tavrını evrensel, dogmatik ve geleneksel olarak niteler. Onun felsefesi, ait olduğu kültürden bağımsız ve her fertte mevcut olan fitratı konu alıp ona hitap ettiği için evrensel; modern kültürde hakim liberalizmin baskısına rağmen, vahyedilmiş İlahî prensipleri bütünüyle savunduğu için dogmatik; kadim olanı daha insanî ve daha hikemî bulduğu için de gelenekseldir. Schuon'un, modern insanın beklentilerini ters yüz eden ve onunla uzlaşma pahasına tavizi reddeden bu fikrî tavrı,

1 Daha detaylı malumat için bk. Seyyed Hossein Nasr, "The Biography of Frithjof Schuon", in *Religion of the Heart: Essays Presented to Frithjof Schuon on His Eightieth Birthday*, ed. by Seyyed Hossein Nasr and William Stoddart. Foundation for Traditional Studies, Washington 1991, s. 1-6.

mesajının gücüne ve doğruluğuna inancından kaynaklanmaktadır. O muhatabını argümanla ikna etmeye çalışmaz; zira aklı değil, kalbi hedef alır. Schoun'u iyi okuyanlar bilirler ki onun eserleri insanı "bilgilendirmeyi" değil "değiştirmeyi" amaç edinir. Dolayısıyla modern dünyada Schoun'un mesajına muhatap olabilenler ondan egzistansiyel olarak etkilenirler; onu okuyup tanıdıkları halde muhatap olamayanlar ise düşüncesini tutarsız, saçma ve eklektik bulurlar. Schoun'a göre "ilim ancak insanın bütün unsurlarıyla kendine konu edindiği ve ancak o insanı değiştiren işlek bir yol, pulluğun toprağı yaraladığı gibi benliğimizi yaralayan bir mahiyeti haiz olduğu zaman insanı kurtuluşa ulaştırır."²

Schoun'un bu keskin ve tavizsiz felsefesi, üç tavrı tenkit eder. Birincisi, temelleri bakımından eşdeğer gördüğü, varolan tek şeyin madde ve enerji veya fizikî dünyayı aşan bir gerçekliğin olmadığına inanan emprisizm ve onun yandaşları rasyonalizm, materyalizm ve bilimselciliktir. Schoun bu anlayışı kemmiyetçi olmakla itham eder. Ona göre, eğer sadece öyle görüldüğü için dünya düzdür; ay, yıldız ve güneş onun etrafında dönüyor demek ne kadar çocukça ise, duyular dünyası var olan tek âlemdir demek de o kadar çocukçadır.³ Hatta Schoun, duyular dünyasının dışında başka bir dünya yoktur diyenlerin, dünya düzdür diyenlere nisbetle daha tehlikeli olduklarını ifade eder. Zira bunlar insanı kendi kaynağından koparmakta ve Allah'la aralarına perde koymaktadır.

Schoun'un tenkit ettiği ikinci felsefi tavır tarihselcilik, nihilizm ve hatta egzistansiyalizm ile bir noktada aynileştirdiği relativizmdir. Burada Schoun, düşüncenin irasyonel, biyolojik ve ekonomik faktörlere bağlanmasına itiraz etmektedir. Eğer relativistler doğru ise, kendi fikirleri de dahil bütün fikirler ve mümkün olan bütün teoriler de doğrudur. Zira, bütün bunlar kendilerine has biyolojik veya kültürel sürecin eseridir. Dolayısıyla, Schoun'a göre hakikatin, onu düşünen zihin gibi, bütün yatay (horizontal) şartlardan, fizikî ve tarihî süreçten ve sebep-sonuç ilişkisinin hakim olduğu dünyevî şartlardan bağımsız olması gerekir. Eğer bizim içimizdeki bilme gücü, bütün dünyevî şartlardan bağımsız bir "kaynak"tan gelmiyorsa, onun söylediği hiçbir şey nihai planda doğru olamaz. Schoun bu tavrını "hakikî bilginin tarihi olmaz" cümlesiyle özetler.

Schoun'un karşı çıktığı üçüncü tavır ise, geleneksel yolu ve metotları dışlayarak bir kısım yeni moda "ruhçu" akımlar yoluyla mânevî tatmin aramadır. Schoun "din insan içindir ve onun ihtiyaçlarına göre ayarlanmalıdır" mantığına şiddetle karşı çıkar. Bunu, alfabeyi çocuklar öğrenmeyi reddettikleri için kaldırma, kanunu kötü niyetli ve zalim insanların isteğine göre düzenleme gibi saçma arzularla aynı görür. Ona göre kurtuluş fitratın, sağlığın ve hakikatin yankısı ve somutlaşmış hali olan geleneğe dönmekle mümkündür. Bunun yolu ise İslâm, Hıristiyanlık, Yahudilik, Hinduizm ve Budizm gibi büyük dinlerden geçer. Schoun'a göre bu yeni moda ruhçu hareketlerde kurtuluş arayan kimseler, kralın huzuruna arka kapıdan girmeye çalışan denizlere benzerler.

2 Frithjof Schoun, *Spiritual Perspectives and Human Facts*. Trans. by P. N. Townsend. Bedfont, Middlesex, Perennial Books, 1987, s. 144-5.

3 F. Schoun, *Light on the Ancient World*, Trans. Lord Northbourne, World Wisdom Books, Boonington 1984, s. 106.

Schuon ve temsilcisi olduğu geleneksel ekol, Batı düşünce dünyasında daha çok moderniteye alternatif düşünce olması sebebiyle değil, dinî çoğulculuk meselesine çözüm önermesiyle dikkati çekmiştir. Schuon ve geleneksel ekol, temellerini Kur'an'da bulduğumuz vahyin evrenselliği kavramından hareketle bir dinî çoğulculuk kavramı geliştirir. Ona göre dinler özde değişmeyen fakat zaman, mekân ve sosyal ortama göre formda farklılık gösteren, tek, ezeli ve nihai hakikatin tezahürleridir.

Schuon'un düşüncesinin, ferdin bulunduğu kültür ortamına göre farklı etkileri söz konusudur. Arayış içinde olan bir Batılı için Schuon Doğu'ya, hikmete ve tasavvufa açılan bir kapıdır. Schuon insanı sadece entelektüel bir özenti veya gizeme duyulan tutku sebebiyle Doğu'nun hikmetine davet etmez; aynı zamanda şahsî hayatında dinî değişimi gerçekleştirecek sürece de götürebilir. Modern dünyanın talep ve tehditlerinin farkında olan bir müslüman entelektüel Schoun ve düşüncesi, İslâm kaynak ve kültürünü anlamada bir yol olmaktan daha çok, "moderniteyi anlama, tahlil etme ve ona alternatif düşünce üretiminde" yardımcı olacaktır.

Schuon'a göre modern düşünce, ilk canlıdan tekamülle oluşan insanı, Allah'ın yarattığı insan yerine koymakla büyük bir imaj değişimine sebep olmuş ve dolayısıyla insanı mânevî cihetinin farkında olamayan tek boyutlu bir yaratık şekline getirmek istemiştir. Moderniteden kaynaklanan her türlü ahlakî ve sosyal problemin sebeplerinden biri bu imaj değişikliğidir. Modern insan yeninin keşfi, bilgi üretmek ve tüketmekle o kadar meşguldür ki, kurtuluşa ulaştıracak irfanı anlamaya ehil ne benliği kalmıştır ne de vakti. Modern felsefe insanın yolunu ve hedeflerini değiştirerek geleneksel fonksiyonunu terk etmiş, kurtuluşa ulaştıran gerçek bilgiye ulaşırma yerine, egoyu ilahlaştırmış ve sonunda insanın ve gezegenin yaşamını tehlikeye sokacak bir maceraya sebep olmuştur.

Schuon insanlık tarihini ruhun (vahy) maddedeki (kainat) akışının ontolojik süreci olarak telakki eder. O, insanlığın babası Âdem'in bulunduğu mekân ve kemalın ve tarihin başlangıcında mânevî yetkinliğin tam olduğunu kabul ederek bu çağa, bozulma ve mânevî erozyonu temsil eden "Sonun sonu" demenin uygun olacağına inanır. Ona göre modern insan mânevî hakikatle arasında perde olan ve sosyal açıdan tayin edilmiş bir dünyaya gözlerini açar. Böyle bir dünyada vahye ve aşkın gerçekliğe giden yollar kapanmıştır. İşte bu insan, tecelligâh-ı ilâhî olan tabiatı değil, Allah'ı ve benliğini unutturan, kendisinin yarattığı sunî dünyayı vatan edinmiştir. Bu insan dünyayı, mufluluk dahil, her şeyi anında satın alabileceği büyük bir süpermarket olarak görür. Schuon, insanı yeniden kendi fitratının saflığına ve temizliğine kavuşturacak şeyin din ve hikmet olduğunu vurgular.

Eğer bu çağın krizini aşmak dinin yardımıyla olacak ise, bu önümüzdeki çağda dinin etkinliğini hissettireceği anlamına gelmektedir. Fakat globalleşen ve o nisbette sosyal bilinçlenmenin arttığı bir dünyada, tarihte olduğu gibi tek bir dinin hakimiyeti pek olası görünmemektedir. İşte bu noktada, Schuon'un temsilcisi olduğu geleneksel ekol, her toplumu kendi mânevî köklerini keşfe davet ederek, "ruhî globalizm" in zemini olacaktır.

Bugün dinî çalışmaların önemli problemlerinden biri, metodoloji ve “objektiflik” sorunudur. Bir hristiyan İslâmiyet’i ve müslüman Hıristiyanlığı, o din hakkında kendi dininin hükümlerinden bağımsız ve daha “objektif” olarak nasıl algılayabilir? Dinleri birer olgu olarak gören ve Aşkın Varlık’la irtibatlandırmayan, fenomenolojik ve diğer seküler bakış açıları, dinin en önemli unsurunu (Tanrı), âdeta görmezlikten geldikleri için, onları anlamada ve değerlerini takdir etmede başansız olmaktadır. Diğer taraftan dinî bakış açıları da kendi geleneğinden beslendiği için yanlı olma durumundadır. Diğer dinleri anlamada, gelinen bu noktada sempati, yani araştırmacının kendini diğeri yerine koyarak düşünmesi, dinî çalışmalarda bir metot olarak tavsiye edilmektedir. Bu metoda göre, bir hristiyan, Kur’an’ı anlamak için kendini bir müslümanın yerine koyacaktır. Bu metot teoride mümkün görünse de, uygulamada bir çok sorunu vardır. İşte bu noktada Schuon’un temsil ettiği, geleneksel ekolün karşılaştırmalı dinler tarihi ve din felsefesi çalışmalarında, dinlerin daha “objektif” değerlendirildiği bir zemin olabileceği düşünülmektedir.

Schuon, eserlerini genellikle Fransızca ve İngilizce yazmış, sonra diğer Avrupa dillerine ve Türkçe, Arapça, Farsça, Urduca ve Malayı gibi müslüman milletlerin dillerine tercüme edilmiştir.

Türkçe’ye tercüme edilen, *Dinlerin Aşkın Birliği, İslâm ve Ezeli Hikmet* ve yazılardan derlenen *İslâm’ın Metafizik Boyutları ve Varlık, Bilgi ve Din* adlı kitaplarının haricinde şu önemli eserleri vardır: *Perspectives spirituelles et faits humains* (Manevi Perspektifler ve İnsan Gerçekleri), *Sentiers de gnose* (İrfan: İlahî Hikmet), *Language of the Self* (Ben’in Lisanı), *Les Stations de la Sagesse* (Hikmetin Makamları), *Regards sur les mondes anciens* (Antik Dünyalardan Nurlar), *In the Tracks of Buddhism* (Budizm’in Yollarında), *Logique et transcendence* (Mantık ve Aşkınlık), *L’Esotérisme comme principe et comme voie* (Bir Yol ve İlke Olarak Esoterizm), *Le Soufisme voile et quintessence* (Tasavvuf: Hicap ve Öz), *Castes et races* (Kast ve Irklar), *Du divin a l’humain* (Allah’tan İnsana), *Christianisme/Islam - Visions d’oeucuménisme ésotérique* (Hıristiyanlık/ İslâm - Batını Ökümenizm Üzerine Makaleler), *Survey of Metaphysics and Esoterism* (Metafizik ve Esoterizm Üzerine Çalışmalar), *In the Face of the Absolute* (Mutlak Üzerine), *The Feathered Sun - Plains Indians in Art and Philosophy* (Telekli Güneş - Kızılderili Sanat ve Felsefesi), *Avoir un centre* (Bağlı Olma), *Pearls of the Pilgrim* (Haccın İncileri), *Racines de la condition humaine* (İnsanî Şartların Kökenleri), *Images of Primordial and Mystic Beauty* (Fitrat ve Güzellik Üzerine).⁴

F. Schuon bıraktığı otuz küsur eser ve yüzlerce makalenin yanında, Seyyid Hüseyin Nasr, Huston Smith, Titus Burckhardt, Gai Eaton, Martin Lings ve Victor Danner gibi önemli şahsiyetlerin düşünceleri üzerinde de etkili olmuştur.

Adnan Aslan

4 Schuon’un eserleri hakkında daha fazla bilgi için bk. *The Essential Writings of Frithjof Schuon* ed. by Seyyed Hossein Nasr, Shaftesbury: Element, 1986 s. 540-43.